

บทที่ 4

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงนิเวศของ 3 ชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับ พัฒนที่ยั่งยืน ของ 3 ชุมชนที่อยู่บริเวณรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวกับการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัคร โดยมิวัตถุประสงค์แตกต่างกันตามประเภทของการท่องเที่ยว จากการพัฒนาการท่องเที่ยว และแนวคิดของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ จึงเกิดการท่องเที่ยวที่เรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ซึ่งเกิดจากความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวด้านการศึกษาเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาคนโดยมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นความคิดและความรู้สึกที่จะอนุรักษ์ รักษาแหล่งท่องเที่ยวไว้ให้ลูกหลานในอนาคต ส่วนประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ประการ คือเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ เที่ยวในแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรม(ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตชุมชน) มีการจัดการที่เป็นระบบ (สิ่งแวดล้อมและการศึกษา) แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง(เจ้าของสถานที่ มัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว) มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ(รายได้) อย่างเสมอภาคกัน นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ มีความประทับใจ มีประสบการณ์และความรู้ใหม่ แต่ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวประเภทใด ย่อมเกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (กุสุมา อยู่เจริญ ,2548:62)

โดยทฤษฎีของนโยบายสาธารณะนั้น ถึงแม้กลุ่มผลประโยชน์จะเรียกร้องผลักดันให้เกิดนโยบายอย่างรุนแรงเพียงใด หากชนชั้นผู้มีอำนาจเห็นว่า นโยบายนั้นไม่สามารถเอื้อประโยชน์ใดๆ ต่อตนเอง นโยบายนั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่นเดียวกัน การพัฒนาที่ดิน ซึ่งในระยะแรกมีการใช้สิทธิกับเกษตรกรในรายเดิม แต่ในระยะยาวมีการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การครอบครองของผู้มีทุนขนาดใหญ่ มีการจัดรูปแบบ การแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน ความพยายามแก้ไข พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ให้สามารถเปลี่ยนสิทธิการถือครองได้ เป็นเงื่อนไขสำคัญเพื่อพัฒนาระบบการผลิตให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ กลายเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการบุกรุกถางป่า และเกิดความขัดแย้งในสังคมระยะยาว สำหรับกรณีการออกเอกสารสิทธิ์บนพื้นที่เขาแผงม้า ก็เช่นกัน มีการเรียกร้องให้ออกเอกสารสิทธิ์แก่ประชาชนมาหลายยุคหลายสมัยแล้ว จนถึงปัจจุบัน ที่ดินบริเวณเขาแผงม้าก็ยังคงไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงเป็นความโชคคิในความบังเอิญ ที่ทำให้ที่ดินบริเวณนี้ยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่ ผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ก็ยังคงต้องทำการเกษตรได้เพียงอย่างเดียวจะสร้างตึกสูงๆไม่ได้ และด้วยกระแส

ภาวะโลกร้อนทำให้ ชาวโลกหันมาสนใจธรรมชาติแวดล้อมมากขึ้นส่งผลมาถึงประเทศไทยเช่นกัน จึงเกิดนโยบายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 8 ซึ่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้สนองนโยบายรัฐบาล กำหนด 6 นโยบาย ที่เกี่ยวข้อง นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ นโยบายการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นโยบายการพัฒนาโครงสร้างและการบริการการท่องเที่ยว นโยบายการจัดการการศึกษาและสื่อความหมาย นโยบายการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ททท.จัดทำแผนปฏิบัติการ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้อย่างมากมาย เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติในแต่ละพื้นที่

4.1 ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1.1 ผลประโยชน์และความขัดแย้งภายในชุมชน

จากข้อมูลงบประมาณรายได้ รายจ่ายปี 2548 ของ อบต.หมูสี มีงบประมาณรายได้ 36,619,595.62 บาท และงบประมาณรายจ่าย 24,448,063.52 บาท มีเงินสะสมเหลือ 18,674,931.62 บาท และพบว่า อบต.หมูสี มีรายได้จากภาษีอากร เป็นอันดับแรกคือรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่มและ ภาษีธุรกิจเฉพาะ เป็นจำนวน 9,500,000 บาท อันดับสองรายได้จากภาษีสรรพสามิต 4,700,000 บาท อันดับสามรายได้จากภาษีโรงเรือนและที่ดิน 3,500,000 บาท สำหรับรายได้ที่มีใช้ภาษีอากร อันดับแรกได้แก่ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดินเป็น จำนวน 18,326,903.05 บาท หยอดเงินอุดหนุน 4,179,820 บาท สำหรับทางด้านงบประมาณรายจ่าย ด้านบริการชุมชนและสังคม-แผนงานเคหะและชุมชน เป็นอันดับแรก จำนวน 10,372,718.18 บาท และหมวดค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เป็นอันดับสอง จำนวน 8,888,746.81 บาท จากข้อมูล ตรงนี้จะเห็นได้ว่า พื้นที่บริเวณหมูสี มีการซื้อขายเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินกันมาก ซึ่งเป็นรายได้ที่ มากกว่าการทำธุรกิจ แต่ขณะเดียวกัน อบต.หมูสีก็ให้ความสำคัญของชุมชน ในด้านการก่อสร้าง เคหะชุมชน พอๆกับ การก่อสร้างสาธารณูปโภค ให้ความสำคัญทางด้าน การสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน มีรายจ่าย เพียง 4,625 บาท ซึ่งสามารถอนุมานได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนี้มีน้อยไปด้วย

พื้นที่ในเขตชุมชนหมูสี มีจำนวน 68,244.5 ไร่ มีประชากรจำนวน 12,090 คน 5,347 ครัวเรือน มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง 57.19 % (ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 8,513 คนไปใช้สิทธิ 4,868 คน) มี จำนวนธุรกิจ รีสอร์ท 28 แห่ง โรงแรม 9 แห่ง ปั้มน้ำมัน 10 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรมหินอ่อน ฟาร์มไก่ ฯลฯ จำนวน 11 แห่ง สถาบันและองค์กรทางศาสนา 19 แห่ง รายได้ของชุมชนในเขต อบต.หมูสีนั้น รายได้ส่วนใหญ่ของชุมชนในเขตนี้มาจากการรับจ้างในโรงงาน โรงแรม ซึ่งมีรายได้ ประมาณ 120-200 บาท ต่อวัน ใน 1 ปี มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 43,800-73,000 บาท แต่สำหรับผู้ที่อยู่นอก

ภาคการเกษตร มีรายได้ตั้งแต่ 10 ล้านบาท-500 ล้านบาทต่อปี ทำให้เห็นว่า ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ ตกอยู่กับผู้ประกอบการธุรกิจ นายทุน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทางตรงจากการเป็นมรดกโลกของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาถึง จำนวน 1,251,259 คน ในช่วงระหว่าง 1 ตค.48-30 กย.49ชุมชนในเขตนี้อย่างไม่มีผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเท่าไรนัก ทางอบต.หมูสีก็พยายามจัดทำโครงการต่างๆเพื่อให้ชุมชนในเขตมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ก็พยายามฝึกอบรมชาวบ้านให้มีความรู้ทางด้านนวดแผนโบราณ ฝึกอบรมนักท่องเที่ยว และจัดทำสินค้า 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล ผลไม้แช่อิ่ม เป็นสินค้าท้องถิ่น ถึงอย่างไรก็ยังเป็นเพียงแค่รายได้เสริม การเป็นมรดกโลกก็ท้องถิ่นก็มีการอบรมกันแต่ทำกันเป็นอาชีพหลักน้อยมากเพราะขาดความชำนาญและความรู้ที่แท้จริง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตนี้ จะอาศัยการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นหลัก เนื่องจากเป็นที่ติดต่อกัน

สำหรับ อบต.หนองน้ำแดง ปี 2549 มีงบประมาณรายรับ 32,289,140.89 บาท งบประมาณรายจ่าย 24,684,381.08 บาท มีเงินเหลือสะสมในปี2549 จำนวน 7,604,759.81 บาท และพบว่า รายได้จากภาษีอากรอันดับแรก คือรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่ม จำนวน 6,368,832.51 บาท และภาษีธุรกิจเฉพาะจำนวน 82,813.41 บาท รายได้ภาษีสรรพสามิต 3,550,573.31 บาท รายได้จากค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน จำนวน 4,167,363 บาท และรายได้ที่รัฐอุดหนุนให้โดยเฉพาะระบุดูประสงค์ เป็นเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ จำนวน 7,572,296 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับ อบต.หมูสี แล้วจะเห็นได้ว่าพื้นที่ในเขต ชุมชนหนองน้ำแดงมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน (ภาคผนวก2) กันน้อยกว่า ในช่วงปี 2548-2549 แต่ก็เป็นรายได้อันดับสองรองจากรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับทางด้านงบประมาณรายจ่าย อบต.หนองน้ำแดงยังคงให้ความสำคัญกับรายจ่ายค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้างเป็นอันดับต้นเป็นจำนวน 10,616,289 บาท อย่างไรก็ตาม อบต.หนองน้ำแดงก็ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ ไว้ 101 แผน สามารถดำเนินการได้ 68 แผน คิดเป็นแผนที่สามารถปฏิบัติได้ 67.33 % จะเห็นได้ว่าชุมชนในเขตนี้มีส่วนร่วมให้ความสนใจในกิจการทางการเมืองพอสมควรบางหมู่บ้านมาใช้สิทธิกันถึง 94 % เลย ซึ่งเป็นอนาคตในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกัน อบต.หนองน้ำแดงก็ให้ความสนใจวางแผนพัฒนายุทธศาสตร์ 3 ปี (ภาคผนวก 3) เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ชุมชนเขาแผงม้า มีพื้นที่ 5,000 ไร่ ประชากร 497 คน มีอาชีพการเกษตร 410 คน การใช้ประโยชน์ที่ดิน 60% ปลูกพืชไร่ 10% ปลูกต้นไม้ยืนต้น 10% ปลูกผัก และอีก 20% เป็นที่รกร้างว่างเปล่า กรรมสิทธิ์ที่ดิน ในเขตเขาแผงม้า เป็น สทก.1ก ภบท5 สปก.4-01 ปัจจุบันชาวบ้านในเขตบริเวณนี้เป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินไปเป็นจำนวนมากเนื่องจากมีภาวะหนี้สินปัญหาการเกษตรตกต่ำ ชาวบ้านจึงสูญเสียที่ดินเป็นจำนวนมาก แต่นับว่าเป็นความโชคดีในความบังเอิญ ที่บริเวณ

ที่ดินในเขตนี้ยังไม่สามารถออกเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดได้ จึงทำให้การเปลี่ยนกรรมสิทธิ์เป็นอย่างช้าๆ และยังคงเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่ต้องทำการเกษตรเท่านั้น ไม่สามารถสร้างสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ได้ ทำให้เขาแผงม้ายังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ นอกจากนี้ยังมีองค์กรอิสระ (NGOs) มูลนิธิคุ้มครองพรรณพืชและสัตว์ ได้เข้ามาฟื้นฟูป่า ทำให้มีสมาชิกกระทิงเพิ่มขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ชุมชนเขาแผงม้าขึ้นกับ อบต.วังน้ำเขียว ซึ่งอบต.วังน้ำเขียวมีแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจำนวนมาก มีการทำโครงการต่างๆมากมาย เช่น โฮมสเตย์ของชาวบ้าน การปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกผลไม้เมืองหนาว เช่น องุ่น แคนตาลูป เห็ดโคลน เห็นหอม ฯลฯ

ผลประโยชน์ และความขัดแย้งภายในชุมชน ถือว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว ในอดีตความขัดแย้งอาจจะมีบ้างแต่ไม่รุนแรงเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆในประเทศ ในช่วงที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้มากันแนวเขตอุทยานเขาใหญ่ ทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้านต้องเผชิญหน้ากันอยู่เสมอแต่ก็ไม่รุนแรง ขณะเดียวกันในอดีตชาวบ้านยังเลี้ยงชีพด้วยการหาของป่า ตัดต้นไม้ จับสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร ชาวบ้านในอดีตไม่ค่อยมีความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เห็นเป็นพื้นที่สาธารณะก็มาใช้ มาหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว ปัจจุบันนี้หน่วยงานต่างๆที่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่างก็เข้ามาให้ความรู้ ความเข้าใจ จัดการอบรม ขอความร่วมมือ จนกระทั่งชาวบ้านให้ความร่วมมือกับทางเจ้าหน้าที่ในการเฝ้าดู คอยแจ้งเหตุต่างๆ ให้กับทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทราบ เช่นมีสัตว์ป่าเข้ามาในพื้นที่การเกษตร ชาวบ้านก็จะไม่ยิงสัตว์ป่า แต่จะไปแจ้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาจัดการ

ในช่วงที่ ที่ดินมีราคาสูงขึ้น ก็มีการเปลี่ยนมือการถือครองกรรมสิทธิ์มากขึ้น ชาวบ้านขายที่ดินให้กับนายทุนท้องถิ่น นายทุนจากกรุงเทพฯ นักการเมือง นายทุนต่างประเทศ ความขัดแย้งภายในก็มีเพียงเรื่องของนายหน้าที่ดินส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้นำท้องถิ่น เช่นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในรายที่มีกรรมสิทธิ์ทับซ้อนกันเท่านั้น แต่โดยรวมถือว่าไม่มีความขัดแย้งภายในเพราะชาวบ้านได้เงินผลประโยชน์ส่วนตัว นายทุนบางคนซื้อที่ดินแล้ว แต่จ้างให้เจ้าของเดิมดูแลที่ดินให้ สามารถปลูกพืชเกษตรได้เหมือนเดิม บางรายก็รับจ้างดูแลที่เจ้าของให้ สำหรับนายทุนที่เข้ามาเข้ามาทำธุรกิจ รีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ก็จะจ้างชาวบ้านในระแวกนั้นเข้ามาทำงาน จึงทำให้ชาวบ้านมีงานทำ ถูกหลานมารับจ้างทำงานรายวันบ้าง กินเงินเดือนบ้าง

การพัฒนาการท่องเที่ยว เขาแผงม้า มีผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบทางบวก

1. สามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้ ช่วยในการดูแลปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ

2. เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน และหน่วยงานที่อนุรักษ์ธรรมชาติ
3. ปรับปรุงสภาพแวดล้อม คุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อม (ชี้นำ)
5. ปรับปรุงคุณภาพโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ชุมชนบริเวณนั้น ไฟฟ้า)
6. เพิ่มการดูแลรักษา และระมัดระวังสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบทางลบ

1. พฤติกรรมการท่องเที่ยว (การเดินป่า ปีนเขา คูชีวิตส์คว์ ตั้งแคมป์) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมดังนี้ มีการตัดต้นไม้ เพื่อทำที่จอดรถ ถนน สาธารณูปโภค รบกวอนสิ่งแวดล้อม ใช้พื้นที่ป่า รบกวอนวงจรชีวิตสัตว์ป่า
2. ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น
3. เกิดมลภาวะทางอากาศ
4. เกิดมลภาวะทางเสียงและฝุ่น
5. ขยะจากนักท่องเที่ยวที่นำขึ้นไป
6. ปัญหาด้านที่ดิน มีการใช้ที่ดินโดยปราศจากการวางแผน เช่นการสร้างบ้านตากอากาศ ปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค การสร้างพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว กระบวนการกำจัดของเสีย มีการบุกรุกที่ดินทางการเกษตร ทำให้พื้นที่ทำเกษตรน้อยลง เพราะว่าราคาที่ดินเพิ่มขึ้น มีการบุกรุกที่ป่าโดยทำให้พื้นที่ป่าหมดสภาพ พื้นที่ภูเขากลายเป็นพื้นที่ราบธรรมดา มีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ เจ้าของที่ดินจากชุมชนเดิม มาเป็นของนายทุน ชนชั้นกลางมากขึ้น มาทำรีสอร์ท ร้านอาหาร โรงแรมที่พัก กลุ่มทัวร์
7. การพัฒนาที่ดินโดยกลุ่มทุน มีผลทั้งทางด้านบวกและด้านลบ ทำให้สภาพแวดล้อม พื้นที่ผิวป่า เสื่อมสภาพ เช่นการทำสวน ไร่ยาฆ่าแมลง ไร่เคมี
8. การท่องเที่ยวได้นำสินค้าฟุ่มเฟือย สู่มุมชนเดิม เช่นกลุ่มทัวร์นำเครื่องดื่ม ไก้กั แทนการดื่ม น้ำสะอาดเป็นต้น

4.1.2 ผลประโยชน์และความขัดแย้งภายนอกชุมชน

ผลประโยชน์และความขัดแย้งภายนอกชุมชน ยังเป็นผลประโยชน์ลงตัวอยู่ ทำให้ในเขตนี้มีความขัดแย้งน้อยมาก เนื่องจากชุมชนในบริเวณรอบอุทยานเขาใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนใหม่ ที่ต่างก็ย้ายมาจากที่อื่นทั้งนั้น ความเกาะเกี่ยวของชุมชนจึงไม่เหนียวแน่น ไม่มีความหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นชาวบ้านระหว่างชุมชน ต่างก็ทำไร่พืชเกษตร รับจ้างทำงาน ถึงแม้ว่าจะมีการโอนกรรมสิทธิ์ถือครองให้กับคนต่างถิ่นมากขึ้นก็ตาม ก็ลักษณะต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยมีเรื่องอะไร ในบ้างหมู่บ้าน มีการทำฟาร์มไก่ ฟาร์มหมู เกิดภาวะมลพิษทางกลิ่น ชาวบ้านในระแวกนั้นก็ไม่มีมาร้องเรียน อาจเป็นเพราะลูกหลานทำงานอยู่ในฟาร์มนั้น ก็ไม่มีปากมีเสียงอะไร อยู่ไปนานก็ชิน ผลประโยชน์ลงตัวก็อยู่กันระหว่างชาวบ้านกับผู้ประกอบการ

ในพื้นที่เขาแผงม้าก็พื้นที่หนึ่งที่มีความพยายามในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีกิจกรรมการเดินป่า การส่องสัตว์ ดูนก ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก มีหลายหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น ททท. กรมป่าไม้ อบต. องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเอกชน ลักษณะการทำงานของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องจะมีลักษณะต่างคนต่างทำ ชุมชนท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย สำหรับชุมชนหมูสี และชุมชนหนองน้ำแดง ก็มีลักษณะคล้ายกันกับชุมชนเขาแผงม้าต่างกันตรงที่ ชุมชนหมูสี และชุมชนหนองน้ำแดงไม่้องค์พัฒนาเอกชนเข้ามาฟื้นฟูพื้นที่ ลักษณะของชุมชนคล้ายกันคือการมีส่วนร่วมมีน้อย ชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร และรับจ้าง ชุมชนไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว มีเพียงการนำผักผลไม้ที่ปลูกมาขายข้างทางแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้เป็นรายได้หลักของชุมชน ชุมชนหมูสี และชุมชนหนองน้ำแดง มีกลุ่มนายทุนเข้ามาทำประโยชน์สร้างรีสอร์ต สนามgolf จัดสรรที่ดินเป็นบ้านพักหลังที่สองของคนกรุงเทพฯ ที่ดินบริเวณนี้มีเอกสารสิทธิ์ที่ชัดเจนไม่ทับซ้อนเหมือนกับที่ดินบริเวณเขาแผงม้า โดยอาศัยนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นหลัก ด้วยเม็ดเงินมหาศาล และจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในปีหนึ่งๆ เป็นล้านคน อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้หมด รีสอร์ตต่างๆจึงเกิดขึ้นมากมาย

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และ ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่า

- รายได้ที่ชาวบ้านใน 3 ชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จะได้จากการท่องเที่ยว และเป็นมักคฤเทศก์ในการเดินป่ายังนับว่าต่ำมาก เพราะมีผู้นิยมน้อยอยู่

- การจัดตั้งและรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ย่อมมีผลกระทบต่อสังคม โดยรอบที่เคยได้รับผลประโยชน์จากอุทยานฯ กล่าวคือ ก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้และโอกาสในการหาของป่า จากการศึกษาของ สกว.พบว่า การสูญเสียดังกล่าวของชาวบ้านรอบๆ เขาใหญ่คิดเป็นมูลค่าประมาณ 165-330 ล้านบาทต่อปี
- การตั้งค่าธรรมเนียมการเข้าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ยังต่ำกว่าที่ควรจะได้
- การอุดหนุนของรัฐอยู่ในระดับที่ไม่เพียงพอที่จะรักษาสภาพของอุทยานฯ ให้ยั่งยืน แม้ว่าจะได้รวมค่าธรรมเนียมที่เก็บในอัตราปัจจุบันเข้าไว้แล้วก็ตาม
- การลงทุนของรัฐเพื่อการศึกษาทางชีวและธรรมชาติวิทยา ตลอดจนสภาพของระบบนิเวศของเขาค้ออยู่ในสภาพที่เรียกว่าอนาถา
- การบุกรุกอุทยานฯ และการลอบดักสัตว์ (ถึงแม้จะลดลงไปแล้วเพราะการกวดขันของเจ้าหน้าที่ ประกอบกับชาวบ้านหันไปมีอาชีพในเมืองมากขึ้น) เป็นปฏิกิริยาที่เกิดจากการที่ชาวบ้านต้องสูญเสียรายได้ที่มีมาแต่เดิมในการหาของป่า และเมื่อรัฐจัดตั้งอุทยานฯ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับคนทั้งชาติ ชาวบ้านที่สูญเสียเหล่านี้ก็ไม่ได้รับการชดเชย ในรูปของโอกาสการจ้างงานและรายได้ ดังนั้น การจัดตั้งอุทยานฯ นับว่าเป็นมาตรการที่มีผลกระทบทางลบต่อผู้ที่มีรายได้ต่ำ แต่เป็นการเพิ่มสวัสดิการแก่ผู้มีรายได้สูงและเป็นการถ่ายเทเอาความมั่งคั่งของชาวบ้านไปสู่ผู้มีอันจะกินมากกว่า เช่น นักท่องเที่ยว ร้านอาหาร บริษัททัวร์ และเจ้าของโรงแรม ประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่รัฐต้องเข้าใจและเห็นใจชาวบ้าน เพื่อจะได้สามารถหามาตรการที่ลดความขัดแย้งในการใช้และการรักษาป่า และมาตรการที่ทำให้มีผลกระทบต่อชาวบ้านน้อยที่สุด

4.2 ความคิดเห็นของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในทัศนะของคุณโชคดี ปรโลกานนท์ (ลุงโชค) อดีตเจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ มีความเห็นว่า ตนเองมีความต้องการที่จะฟื้นฟูป่า และต้นน้ำ ไม่ได้หวังในเรื่องของการท่องเที่ยว แต่พอเขาแผงม้ากลับมา มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ก็ทำให้เขาแผงม้าบูม มีคนเข้ามาท่องเที่ยว ศึกษาดูงาน เป็นจำนวนมาก ผลพลอยได้คือ ทำให้ราคาที่ดินในบริเวณเขาแผงม้ามีราคาสูงขึ้น จากเดิมไม่มีราคา ปัจจุบันก็ตกประมาณ 300,000 – 400,000 บาท ต่อไร่ โดยเฉพาะที่ทำเลดีๆ ด้านหน้าติดถนน

ด้านหลังติดเขา ดินน้ำ ก็จะมีราคาสูงยิ่งขึ้นไปอีก คุณลุงโชคกล่าวว่า เปรียบเสมือนเป็นตราบาป เพราะไม่ได้ตั้งใจจะให้เป็นอย่างนี้

เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับนายทุนชนชั้นกลาง ซึ่งมีศักยภาพมากกว่า มีทุนมาลงทุน มีความสามารถในการจัดการที่ดีกว่า สำหรับทุนต่างชาตินั้น ยังเข้าไม่ถึงเนื่องจากเรื่องของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์อะไร ชาวบ้านเปรียบเสมือนเพียงเล็กๆตัวหนึ่งเท่านั้น เป็นองค์ประกอบ ไม่อยากให้ชาวบ้านขายที่ดิน ต้องการให้ได้ภาพรวม ทรัพยากรยังคงอยู่ ชาวบ้านมีที่ดินทำกิน ต้องการเรื่องของป่าต้นน้ำ ปัจจุบันเปลี่ยนไป จุดขายคือเขาแผงม้า พุดถึงความยั่งยืน อยากให้เอาสิ่งแวดล้อมเป็นตัวนำ เป็นต้นทุนธรรมชาติ เป็นฐานของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่นเศรษฐกิจ ถ้าไม่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมล้มเหลว ภูมิปัญญาชาวบ้านก็ขาดช่วง เต็มๆในสังคมใหม่ ไม่สามารถจัดการอะไรได้ เป็นสังคมมมา

ชุมชนเขาแผงม้าเป็นชุมชนใหม่ ความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ ความหวงแหนมีน้อย ส่วนใหญ่เข้ามาใช้ มาหาทรัพยากรอย่างเดียว ไม่ได้รักษา ไม่ได้มองถึงความยั่งยืน ใช้ป่าอย่างเอามาเป็นของเรา ใช้ดินอย่างไม่คุ้มค่า จากกระแสภายนอกเข้ามา ทำให้เขาแผงม้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในปี 2531-2532 ในยุครัฐบาลชาติชาย ที่ดินบริเวณ อ.ปากช่องมีราคาสูง ทำให้มีการรุกขยายเข้ามาหาที่ดินในเขาแผงม้ามากขึ้น ประกอบกับกระแสของ โอโซนที่เขาแผงม้า ดินอันดับต่างๆของโลก ทำผู้คนหลังไหลเข้ามามากขึ้น ที่ดินจากไม่มีราคาก็มีราคาสูงขึ้น จะมีประโยชน์หรือไม่ ที่ชาวบ้านรับจ้างเฝ้าไร่เจ้าของ เป็นอาชีพใหม่ บางหมู่บ้านที่บูมเรื่องการท่องเที่ยว เช่น หมู่บ้านไทยสามัคคี

ปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ

1. ที่ดินต้องเป็นของชาวบ้าน ทรัพยากรยังคงอยู่ ที่ดินยังคงอยู่ สายน้ำยังคงอยู่ อากาศยังคงอยู่ ป่าไม้ยังคงอยู่ มลภาวะไม่เกิด
2. ต้องมีองค์ความรู้ท้องถิ่นเป็นจุดขาย มีการเรียนรู้
3. รายได้ต้องกระจายอยู่ในท้องถิ่น

เมื่อเอา 3 หลักการนี้มาจับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่เขาแผงม้าไม่เกิดเลย การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อชาวบ้าน และเยาวชน พฤติกรรมของชาวบ้านในสังคมเปลี่ยนไป เป็น

สังคมเมือง เดียวนี้เวลาชาวบ้านมีงานก็จะมีการโอเคะ เกิดมลภาวะทางเสียง แต่ก่อนจะมีเพลงพื้นเมืองโคราชมาแสดง โครงสร้างทางสังคมอ่อนแออยู่แล้ว ก็ยังทำให้สังคมอ่อนแอยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของนายทุนชนชั้นกลาง ไม่ได้เข้ามารวมกลุ่ม เป็นเรื่องที่ยากจะรวมตัวกัน เพราะแต่ละคนก็ต่างคนต่างก็ทำธุรกิจกันมาจากสังคมเมือง ประสบความสำเร็จกันมา หากมองในมุมกลับการทำธุรกิจก็เหมือนการเอาเปรียบกัน ใส่หน้ากากเข้าหากัน ใครมีเล่ห์เหลี่ยมมากกว่าก็ประสบผลสำเร็จมากกว่า นายทุนมองอย่างนักประสาสงครามที่ ทำได้ก็แค่เอาเงินมาบริจาคการศึกษา เอาเงินมาทอดกฐิน บริจาคเงินเท่านั้น ไม่ได้ลงลึกถึงการวางรากฐานการศึกษา ปัจจุบันสังคมผิดเพี้ยนกันไปหมด ไปยกย่องเชิดชูนักธุรกิจดีเด่น เก่ง แต่ไม่เน้นเรื่องคุณธรรม การเลือกตั้ง สส.ก็เช่นกัน ไม่เลือกคนมีคุณธรรม สังคมก็เลยผิดเพี้ยนกันไปหมด

ทางด้านนโยบายภาครัฐ มีแต่่นโยบาย ไม่มีการปฏิบัติ รัฐบาลไม่วางรากฐานเอาไว้ รัฐบาลในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา นโยบายไม่ชัดเจน ไม่ต่อเนื่อง ขาดงบประมาณทางด้านสิ่งแวดล้อม มีรัฐบาลท่านอานันท์ ปันยารชุน ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีกฎหมายกำหนด มีงบประมาณให้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมชัดเจน มีความใส่ใจอย่างจริงจังเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติได้ดี ท่านทำแต่สิ่งดีไว้หลายอย่าง ทางด้านเศรษฐกิจท่านก็ทำได้ไม่เลว ส่วนรัฐบาลท่านชวน หลีกภัย ก็ทำเรื่องป่าเฉลิมพระเกียรติ แต่ทำไม่ต่อเนื่อง บทบาทของ อบต.นั้นคุณลุงโชคมีความเห็นว่า ไม่อยากให้เข้ามาช่วย เนื่องจากมีความแตกต่างกันทางความคิด มีวิธีคิดที่แตกต่างกัน เป็นพันธ์ทาง เพราะเขาไม่คุ้นเคย ไม่เข้าใจในเรื่องของแผนแม่บท ไม่ลึกซึ้ง ไม่มองเรื่องของทรัพยากรหรือการท่องเที่ยว แต่มองในเรื่องของสาธารณูปโภค มองแต่เม็ดเงิน ทางงบประมาณมาสร้างถนน มองเรื่องการดูแลทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องไกลตัว ทั้ๆที่เป็นเรื่องสำคัญที่สุด

สำหรับบทบาทของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ ถูกกำหนดตามระยะเวลาของกฎหมาย หมดตามแผนแม่บท ตอนนี้คุณลุงโชคไม่ได้ทำงานอยู่ในมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯแล้ว แต่สิ่งที่กำลังทำอยู่ ก็ได้ใช้ความเป็นตัวตนที่แท้จริง และวิถีชีวิต ที่สะสมองค์ความรู้มากกว่า 25 ปีที่อยู่ที่นี่ ให้องค์ความรู้ เปิดสอนให้กับเยาวชน พยายามให้เกิดความรู้ท้องถิ่น สิ่งที่ยพยายามผลักดันอยู่คือจัดหลักสูตรการเรียนของเขาแผงม้าเข้าไปบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนของนักเรียน สิ่งนี้ก็คือว่าเป็นสิ่งที่ยั่งยืน

ทักษะของ คุณสมเกียรติ ไพฑูรย์ สามาชิกกลุ่มอนุรักษ์เขาแผงม้า กล่าวว่า ป่าสร้างคน คนสร้างป่า ในปี 2537 เริ่มมีการปลูกป่าเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระเจ้าอยู่หัวครองราชย์

ครบ 50 ปี ชาวบ้านร่วมกับภาครัฐ และบริษัทเอกชน ร่วมแรงร่วมใจ พลิกผืนป่า สร้างความชุ่มชื้น ให้ผืนป่า ปลุกป่าบนภูเขา ไม่มีไฟป่ารบกวน เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า การกลับมาของสัตว์ป่า การถ่ายมูลของสัตว์ก็เป็นปุ๋ยของพืชต่อไป กระทั่งมา หมูป่าก็เกิด การเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่และชาวบ้านร่วมกัน ในโครงการปลุกป่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ในฤดูฝนสัตว์ป่าลงมากินพืช ชาวบ้านมีจิตสำนึกร่วมกันดูแล ป้องกันไฟป่าในหน้าแล้ง ไฟป่าไม่เกิดขึ้นซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้าน

นักท่องเที่ยวรู้จักวงน้ำเขียว เพราะเข้ามาดูกระทิง ที่เขาแผงม้า ทำให้รีสอร์ท เกิดขึ้นมากมาย การให้บริการเกิดขึ้น ปลุกผักปลอดสารพิษ ระบบนิเวศเกิดจากต้นน้ำ ความเป็นอยู่แบบชาวบ้านไม่ได้ปรับตัวให้เป็นการท่องเที่ยว ผลโดยอ้อมชาวบ้านขายที่ดิน คนในเมืองเข้ามาสร้างรีสอร์ท ปัจจุบันชาวบ้านก็ช่วยกันอนุรักษ์กระทิง เพราะเป็นสัตว์หายาก

ปัญหาความขัดแย้งภายในหมู่บ้านคือเรื่องของความไม่ชัดเจนในเรื่องที่ดิน ที่ดินในเขาแผงม้าส่วนใหญ่เป็นที่ดิน สปก. เป็นป่าสงวน ที่ดินมีการทับซ้อนกันหลายหน่วยงาน เวลาชาวบ้านขายที่ดินก็จะมีปัญหาเรื่องของการโอน ปัจจุบันชาวบ้านถือครองที่ดินน้อยลง เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงขึ้น ทิศนะของปลัดชัชยกุล กล่าวว่า สาเหตุที่นายทุน นายทุนต่างชาติ สนใจมาครอบครองกรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณเขาใหญ่ เนื่องจากภาวะเรือนกระจก โลกร้อนขึ้น กล่าวว่าประมาณอีก 50 ปี ข้างหน้า น้ำจะท่วม จะมีพื้นที่เพียงไม่กี่แห่งที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล เช่นเขตอุทยาน ภูเรือ จ.เลย ซึ่งทั้ง 2 แห่งนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่จะเข้าไปครอบครองกรรมสิทธิ์ เนื่องจากเป็นเขตอนุรักษ์ ดังนั้นบริเวณเขาใหญ่จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม มีความสูงอยู่เหนือระดับน้ำทะเล และสามารถจับจองได้ถือกรรมสิทธิ์ได้ ถึงแม้ว่า บางพื้นที่จะไม่มีเอกสารสิทธิ์ มีเพียงใบ ภบท. (ภาษีบำรุงพื้นที่) หมายความว่า เข้ามาทำประโยชน์บนพื้นที่ จึงต้องเสียภาษีบำรุงพื้นที่ให้กับราชการ ราคาที่ดินจึงมีมูลค่าสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งบูมมากในยุครัฐบาลชาติชาย และราคาตกลงในยุคของ IMF และมาเฟื่องฟูอีกครั้งในสมัยปลายนายกทักษิณ ซึ่งในขณะที่ราคาที่ดินกรรมสิทธิ์กันตกไร่ละเกือบ 2 ล้านบาทถ้าทำเลดี หน้าติดถนน หลังติดเขา และมีน้ำอยู่ในพื้นที่

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ พื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นมรดกโลก ซึ่งการจะเป็นมรดกโลกได้นั้นต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่ว่า พื้นที่ต้องเป็นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หายากของโลก และเป็นแหล่งที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญของโลก ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นมรดกโลก ในอันดับแรก คือ ระบบนิเวศ เนื่องจากปัจจุบันปัญหาภัยธรรมชาติตามจุดต่างๆของโลกจากภาวะเรือนกระจก ที่มีต้นตอมาจากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จาก

กิจกรรมต่างๆของสิ่งมีชีวิต และการที่มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะมีก๊าซออกซิเจนหายใจในบรรยากาศซึ่งแหล่งผลิตสำคัญคือต้นไม้ และการผลิตจะพอเพียงก็ต้องเป็นผืนใหญ่และเป็นป่าเขตในร้อน เพราะป่าในเขตหนาวผลิตได้น้อยมาก ประเทศในเมืองหนาวก็ได้ออกซิเจนจากเมืองร้อนด้วยเหตุนี้เองประเทศที่มั่งคั่งจึงทุ่มเงินมาให้ประเทศเมืองร้อนรักษาป่า นอกจากนี้ป่ายังเป็นต้นน้ำลำธาร ซึ่งช่วยให้เกษตรกรแถวนั้นได้รับประโยชน์ เมื่อมีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว ย่อมเป็นเครื่องหมายการันตีความดีเด่นของสถานที่ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและต่างประเทศ เป็นการนำเงินจากต่างประเทศเข้ามา ทำให้เกิดการหมุนเวียนของกระแสเงินตราในประเทศ มรดกโลกยังมีผลทางนามธรรม เพราะเป็นเรื่องศักดิ์ศรีและชื่อเสียงของประเทศ ประเทศร่ำรวยก็พยายามแข่งขันเอาพื้นที่ของตัวเองขึ้นเป็นมรดกโลก เขามีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่าเพราะอยู่เมืองหนาว แต่ก็พยายามขอขึ้นทะเบียน เพราะเป็นความภาคภูมิใจของเขา ความมุ่งหมายของมรดกโลกส่วนหนึ่งคือ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเราได้รับมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และพยายามจะรักษาไว้ให้สืบทอดต่อไปถึงอนุชนรุ่นหลัง

การที่มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ในดินมีแร่ธาตุอาหารครบถ้วน สามารถปลูกผัก ผลไม้ ได้ผลผลิตดี จึงเหมาะที่จะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่ดีแห่งหนึ่ง ดังนั้นนายทุน นายทุนต่างชาติ เล็งเห็นถึงความจำเป็นในอนาคตว่า หากพื้นที่น้ำท่วมหมด พื้นที่ที่จะผลิตอาหารมีน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่จะถูกน้ำท่วมกันหมด มีคนกล่าวว่าเราอาจจะได้ตกปลาทะเลกันแถวๆ อ.มวกเหล็ก หรือแถว อ.กลางดง ก็เป็นไปได้

ปัจจุบันนายทุนต่างชาติ ครอบครองพื้นที่โดยประมาณ 20 % ของพื้นที่ทั้งหมด ขบวนการในการถือครองกรรมสิทธิ์ จะใช้วิธีแต่งงานกับหญิงไทย แล้วใช้ชื่อผู้หญิงที่เป็นภรรยา เป็นเจ้าของที่ดิน ในทางส่วนตัวอาจมีสัญญาบางอย่างที่จะให้ผู้หญิงไทยเซ็นไปโอนลอยเอาไว้ให้ กรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ถูกถ่ายโอนไปเป็นของนายทุนกรุงเทพฯ นักการเมือง นายทุนต่างชาติ ที่เข้ามาทำธุรกิจ ร้านอาหาร โรงแรม รีสอร์ท ซึ่งถูกกฎหมายเพียง 12 แห่ง และอีกกว่า 200 แห่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งที่ขึ้นทะเบียน และไม่ขึ้นทะเบียน เนื่องจากแรงงานในพื้นที่หายากมาก อีกทั้งมีราคาแพง ซึ่งค่าแรงวันละ 200 บาทก็ยังไม่หายาก จึงต้องหันไปใช้แรงงานต่างด้าวแทน

ชาวบ้านถือครองกรรมสิทธิ์น้อยมาก แม้แต่กำนันผู้ใหญ่บ้านก็ยังเหลือแค่คนละ 2-3 ไร่เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น ซึ่งขณะนี้มีคนมาให้ราคาไร่ละ 2 ล้าน ก็ยังลังเล พร้อมทั้งจะขายเหมือนกัน พื้นที่ดินบริเวณเขาใหญ่มีการทับซ้อนกันมาก มีทั้งพื้นที่อยู่ในความดูแลของนิคมลำตะคองฯ พื้นที่

ที่อยู่ในความดูแลของ อบต. พื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของ ที่ดิน พื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของ ป่าสงวน พื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของ สปก. จึงทำให้มีความขัดแย้งกันมาก ยกตัวอย่างกรณีหนึ่งคือพ่อบ้านพื้นที่เป็น ภบท. ต่อมาเสียชีวิต แล้วลูกหลายคน ต่างคนต่างไปแจ้ง อบต. แล้วจ่ายเงินให้เงินให้กับเจ้าหน้าที่ จึงเป็นเหตุให้มีหลักฐานการจ่ายภาษีหลายใบในพื้นที่เดียวกัน แล้วต่างคนต่างก็ไปขายสิทธิ์ จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งตามกันมามากมาย

ขณะที่คนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากมรดกโลก ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งกังวลว่าอาจต้องเสียรายได้จากแหล่งทำมาหากิน ชาวบ้านกลัวถูกระเบียบจะหนักกว่าเก่า พอจับแล้วจะเพิ่มกฎหมายมรดกโลกเข้าไป คนที่กลัวที่สุดคือคนที่เคยทำกินในป่าแล้วจะเข้าไปทำกินไม่ได้ ปัจจุบันปัญหาการลักลอบเก็บหาของป่าที่ยังทำกันอยู่เป็นล่ำเป็นสันคือการหาไม้หอมหรือไม้กฤษณา สำหรับการลักลอบล่าสัตว์ลดน้อยลงไปมากไม่มีขบวนการไล่ล่าใหญ่โตอย่างในอดีต ด้านขบวนการค้าไม้เถื่อนตัวการตัดไม้ทำลายป่าก็หายไปประยะหนึ่งแล้ว มีเพียงเรื่องเดียวคือจำนวนต้นกฤษณาลดลงและได้รับความเสียหายอย่างหนัก

ทักษะของ คุณชัยพร เครือไวยสุวรรณ เป็นผู้ทำธุรกิจในอ.ปากช่อง และอาศัยอยู่ในพื้นที่มานานกว่า 30 ปี มีความคุ้นเคยกับพื้นที่ในบริเวณเขาใหญ่เป็นอย่างดี ให้ความเห็นว่า การท่องเที่ยวที่เขาใหญ่ ต้องส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ จึงจะยั่งยืน เขาใหญ่มีความโดดเด่นมีป่าไม้ที่สมบูรณ์ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ก็ได้เป็นมรดกโลก เป็นที่ยอมรับของโลก ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยว ให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ภาครัฐอยู่ในกรอบแคบๆ ดูแลรักษารธรรมชาติ หากเอกชนเข้ามาเป็นธุรกิจเกินไป สภาพป่าก็เสียหาย

นโยบายถูกตัดขาด เช่นการยกเลิก ททท.บนเขาใหญ่ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็เข้มงวดอยู่แล้ว กรมป่าไม้ใช้งบฯ สร้างถนนรอบเขาใหญ่ โครงการนี้ดีมาก ป่าจำแนกอยู่นอกเขตอุทยานเขาใหญ่ มาตรการทางกฎหมายรุนแรงอยู่แล้ว ที่ออกเอกสารสิทธิ์เป็นเขตนิคมฯ ให้สมาชิกทำประโยชน์ ถือครอง 5 ปี โอน 5 ปี

สำหรับราคาที่ดินบริเวณรอบเขาใหญ่ถือว่าราคาถูกลงมากเมื่อเทียบราคาที่ดินแถบชายทะเล ซึ่งชาวต่างชาติจะนิยมที่ทางแถบทะเลมากกว่า ที่ดินบริเวณเขาใหญ่สามารถเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลกได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความสมบูรณ์ของดิน สามารถปลูกพืชได้อย่างหลากหลาย การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่น้อยมาก บทบาทของ NGOs ถือว่าดี ต้องมีทุนเข้ามาช่วย ต้องเสริมกันจริงๆ ไม่ใช่การค้า ความขัดแย้งในพื้นที่ไม่มี ขอบเขตของอุทยานมีความชัดเจน ก่อนหน้านี้อาจจะมีบ้าง ปัจจุบันไม่มี เนื่องจากมีความชัดเจนในแนวเขต มีเจ้าหน้าที่ดูแล

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาจต้องเน้นไม่อนุญาตเข้าป่าเป็นบางช่วง ไม่ทำลายธรรมชาติ มีการฟื้นฟูป่า ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ทำกันอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่ต้องให้ความดูแลมากขึ้น และต้องระมัดระวังมากขึ้น เนื่องจากเป็นมรดกโลก แต่โดยรวมถือว่ายังขาดการดูแล ปัจจุบันที่อ.ปากช่องก็ทำธุรกิจ ทัวรัปมากขึ้น จัดกรุ๊ปพานักท่องเที่ยวไปส่องนก ดูสัตว์ป่า ประโยชน์ทางตรงจากการที่ได้เป็นมรดกโลกคือ มีชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวมากขึ้น มีทัวร์มาลงมากขึ้น ประโยชน์ทางอ้อมพ่อค้าในท้องถิ่นขายของได้มากขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น

ในอดีตชาวบ้านที่มาถือครองที่ดินบริเวณเขาใหญ่นั้น เป็นผู้ที่ยอพยพมาจากจังหวัดอื่น เช่น อุดรธา สระบุรี อ่างทอง มาบุกเบิกปลูกพืชเกษตร เช่นข้าวโพด ฝ้าย น้อยหน่า หลังจากที่ดินมีราคาสูงขึ้น ก็ขายที่ดิน แล้วกลับไปอยู่ที่เดิมไม่เค็ดคร้อน บ้านเดิมอยู่ต่างจังหวัดอยู่แล้ว ทำให้มีการเปลี่ยนมือกันมากขึ้น ไม่ได้มีความผูกพันกับพื้นที่

การอนุรักษ์ธรรมชาติของเขาใหญ่ ไม่น่าเป็นห่วงเท่าไรเพราะความสมบูรณ์ของเขาใหญ่เป็นตัวดึงดูดให้คนมาเที่ยว ใครก็อยากเห็นความสมบูรณ์ของป่า ลักษณะมีความหลากหลายทางเชิงนิเวศ และมีความหลากหลายของสัตว์ป่า เจ้าหน้าที่ดูแลกว้างขวางพอสมควร ชาวบ้านจับสัตว์น้อยลง การลักลอบตัดไม้ลดลง อาชีพปัจจุบันมีมากมายไม่จำเป็นต้องตัดไม้ หรือจับสัตว์ป่ามาบริโภค

นักการเมืองมองเรื่องผลประโยชน์เป็นหลัก ส่วนที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นยากมาก ไม่สนใจ ไม่ส่งเสริม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ก็เน้นผลประโยชน์เป็นหลัก ไม่ค่อยสนใจในเรื่องการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตของชาวบ้านถือว่าดีขึ้นมาก อดีตใช้ชีวิตแบบพอเพียง ปัจจุบันชาวบ้านฟุ่มเฟือยมากขึ้น หากต้องการให้เกิดความยั่งยืนต้องเริ่มให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียง อยู่อย่างประหยัด คุณภาพชีวิตชนบทก็จะดีขึ้น

ปัญหาและอุปสรรค

สำหรับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ถูกจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทย ในปีหนึ่งๆ มีนักท่องเที่ยว เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยาน ประมาณ 800,000 – 1,000,000 คน จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นอันมาก จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ และการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ใน 3 ชุมชน ซึ่งใช้วิธีผสมผสานความรู้อันหลากหลายของแต่ละหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ดำเนินการวางแผนพัฒนาจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เหมาะสมและยั่งยืนตลอดไป จึงขอสรุปปัญหาและอุปสรรคของ 3 ชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ไว้ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรกันอย่างไม่รู้คุณค่า สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ไม่เข้าใจถึงผลกระทบ ที่ชุมชนเขาแผงม้า ชุมชนหมูสี ชุมชนหนองน้ำแดง ทั้ง 3 ชุมชนนี้มีลักษณะที่คล้ายกัน และมีความแตกต่างกัน กล่าวคือในชุมชนเขาแผงม้านั้น มีองค์กรพัฒนาเอกชน คือมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ เข้าไปฟื้นฟูป่า จนสามารถกลับมาที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้ง โดยอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน ในการปลูกป่า ป้องกันไฟป่า เจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯมีส่วนทำให้ทัศนคติของชาวบ้านเปลี่ยนไป มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นในเรื่องของการอนุรักษ์ผืนป่า การกลับมาของสัตว์ป่าเช่นฝูงกระทิง เป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านและมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ เมื่อก่อนชาวบ้านมีแนวคิดว่าการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงมีการใช้ทรัพยากรกันอย่างไม่รู้คุณค่า สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ไม่เข้าใจถึงผลกระทบ
2. การสูญเสียที่ทำกินของชาวบ้าน สิ่งนี้เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ ถือว่าเป็นตราบาป เพราะไม่ได้ตั้งใจในเรื่องการท่องเที่ยว แต่ตั้งใจในเรื่องของการฟื้นฟูป่า และต้นน้ำที่เขาแผงม้า กลับมาที่มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ทำให้พื้นที่บริเวณเขาแผงม้ามีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ประกอบกับมีอากาศที่ดี มีทัศนียภาพที่สวยงาม ดังที่มีผู้กล่าวว่าที่นี่เปรียบเสมือนสวิสเซอร์แลนด์เมืองไทย และมีแนวเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ที่เป็นมรดกโลก ทำให้เขาแผงม้ายิ่งมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้น เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายทุนที่มีความใกล้ชิดกับนักการเมือง มองเห็นโอกาสในการทำธุรกิจ ชาวบ้านไม่สามารถต้านทานไหวในอำนาจของเงินทุน ชาวบ้านแต่เดิมทำอาชีพการเกษตร ปลูกข้าวโพด ผัก ผลไม้ ต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับนายทุนทั้งเป็นที่ดินไม่มีหลักฐาน มีเพียงหลักฐานการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภบท.) จากเดิมเป็นที่ป่าไม่มีราคาเท่าไรนัก ปัจจุบันมีราคาตั้งแต่หลักแสนจนถึงหลักล้าน
3. การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชาวบ้านมีน้อยมาก การเปลี่ยนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ถือเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ปัญหาคือแนวทางการเปลี่ยนที่ดินให้เป็นสินค้า ไม่ใช่เป็นปัจจัยการผลิตอีกต่อไปโดยการออกเอกสารสิทธิ์ รัฐสนใจแนวทางการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนจึงเร่งการออกเอกสารสิทธิ์ การปฏิรูปที่ดิน ขบวนการจัดการที่ดินของรัฐ ไม่ถึงมือคนไรที่ดินตัวจริงเป็นปัญหาทั่วประเทศ กรมที่ดินไม่ได้ติดประกาศหรือประชาสัมพันธ์ใดๆ มารู้อีกที ที่ดินก็ตกไปอยู่ในมือของคนมีเงินไปแล้ว ขบวนการเปลี่ยนมือมีหลากหลายรูปแบบ โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมาย และนโยบายภาครัฐ การมีอำนาจและความใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจ มาครอบครองกรรมสิทธิ์

และในที่สุดก็สามารถออกเป็นหลักฐานได้ ปัจจุบันชาวบ้านจึงมีอาชีพใหม่คือการรับจ้างดูแลที่เจ้าของ

4. การจัดการที่ดินของภาครัฐล้มเหลวใน 3 ด้านคือ (สุริยันต์ ทองหนูเอียด กองเลขาศกน.)
 - 1) ล้มเหลวในเชิงเป้าหมาย กล่าวคือแทนที่จะจัดสรรให้คนที่ไม่มีที่ดินเพื่อนำไปประกอบอาชีพ แต่ท้ายที่สุดกลับตกไปอยู่ในมือของนายทุน
 - 2) ล้มเหลวในเชิงกลไก การจัดการที่ดิน กล่าวคือพอตรวจสอบพบว่าในขั้นตอนการออกใบจองให้แก่ราษฎร เจ้าหน้าที่มีการทุจริตออกใบจองให้แก่นายทุนโดยอาศัยชื่อชาวบ้าน แต่รัฐไม่สามารถเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ได้
 - 3) ล้มเหลวในการจัดการความขัดแย้ง เพราะเมื่อมีการร้องเรียนถึงความไม่เป็นธรรมในการจัดการที่ดิน และขอให้รัฐแก้ปัญหา นอกจากจะแก้ปัญหาไม่คืบหน้าแล้วยังจบด้วยความรุนแรงอีก บทเรียนในการจัดสรรที่ดิน ในอีกหลายพื้นที่ทั่วประเทศ กลายเป็นบทเรียนซ้ำๆที่หมักหมมไว้จนกลายเป็นความขัดแย้ง ระหว่างคนที่้องถิ่นกับนายทุน ที่มีอยู่ทั่วทุกหัวระแหง ทั้งนี้มีต้นตอมาจากการแปลงที่ดินให้เป็นสินค้า ไม่ใช่ที่ดินในฐานะ “ปัจจัยการผลิต” นั่นเอง การจัดสรรที่ดินมุ่งตอบสนองตัวเลข จีดีพี และเอื้อประโยชน์แก่นักลงทุน มากกว่าเกษตรกรรายย่อย ข้อมูลจากมูลนิธิสถาบันที่ดินระบุว่า พื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมกลายเป็นพื้นที่เช่าสำหรับบริษัทเอกชน และนักลงทุนต่างประเทศเพื่อปลูกพืชส่งออก และพื้นที่ป่าอื่นๆของรัฐที่ทางการอนุมัติให้แก่นายทุนเข้าไปใช้ประโยชน์
5. โครงสร้างทางสังคมมีความอ่อนแอ เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เขาแผงม้ามีการเปลี่ยนแปลงเร็วมาก มีผลกระทบทั้งทางบวก และทางด้านลบ ทางด้านบวกคือชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น การสาธารณสุขปลอดภัยขึ้น เนื่องจากภาครัฐสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ผลกระทบทางด้านลบคือ โดยเฉพาะโครงสร้างทางสังคม พฤติกรรมของชาวบ้านเปลี่ยนไป วิถีชีวิตที่เคยอยู่อย่างพอเพียง ก็กลายมาเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ชาวชนในพื้นที่ใช้ชีวิตทุกอย่างเหมือนสังคมเมือง มีมือถือใช้ มีทีวี ดูวิดีโอ จีมีเตอร์ไรซ์ ร้องคาราโอเกะ ไม่สนใจทำงานด้านการเกษตร นิยมรับจ้างทำงานในรีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ฟาร์เลี้ยงสัตว์ ชุมชนเขาแผงม้าเป็นชุมชนใหม่ การเกาะเกี่ยวทางวัฒนธรรมมีน้อย ความผูกพันกับพื้นที่มีน้อย โครงสร้างทางสังคมมีความอ่อนแออยู่แล้ว ก็ยิ่งอ่อนแอมากขึ้น
6. การมีส่วนร่วมของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาสังคม ความร่วมมือภายในท้องถิ่นที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การระมัดระวังสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวและชุมชนมีค่า ความร่วมมือ การประสานงานระหว่างท้องถิ่น และตัวแทนทัวร์ ก่อนข้างค่าและอ่อนแอ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มุมมองของท้องถิ่นในการรับรู้และความยินดี ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เขาแผงม้า มี

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก่อนข้างสูง โดยเฉพาะทางด้านสังคม ซึ่งส่งเสริมให้เขาเกิดความอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ เป็นผลของความจำเป็นอันยิ่งใหญ่ต่อการสร้างความระแวดระวังเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักการสำคัญคือ แนวคิดผลประโยชน์ (Benefit) และต้นทุน (Costs)

7. ความสัมพันธ์ของภาครัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ชาวบ้านท้องถิ่น จะสนับสนุนมาก หากคาดว่าจะได้รับผลประโยชน์ (Benefit) จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นอันดับแรก จะพบได้ในโครงการที่ให้ความร่วมมือและยินดีที่จะทำ กิจกรรมที่ให้ความร่วมมือสูงสุดและชอบมากที่สุดคือการ แชร่ประสบการณ์และการออกมาแสดงความคิดเห็นเสนอแนะ โปรแกรมการฝึกอบรม การส่งเสริมการพัฒนาทักษะในการทำสินค้าหัตถกรรมเพื่อชุมชน และการสร้างความระแวดระวังต่อทรัพยากรธรรมชาติ ในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าถูกใจและชอบ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการรับรู้ถึงการพัฒนา การยอมรับ ของรายได้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภัตตาคาร ร้านอาหารท้องถิ่น ผู้นำทัวร์ท้องถิ่น ต่างก็ให้ความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่
8. รายได้หลักของชุมชนส่วนใหญ่มาจากการเกษตร รับจ้าง ไม่ได้มาจากการท่องเที่ยว ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับนายทุนที่ทำธุรกิจรองรับการท่องเที่ยวเช่น โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ชุมชนท้องถิ่นแทบจะไม่ได้อะไรเลยจากการท่องเที่ยว เมื่อเอาหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาจับแล้ว ถือว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่เกิดเลยที่เขาแฉ่งมั่ว จึงทำให้น่าเป็นห่วงว่าการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติจะเกิดได้อย่างไร ซึ่งในขณะนี้บทบาทของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าก็ยุติลงแล้วตามกฎหมาย ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของป่าไม้ก็มีน้อยดูแลไม่ทั่วถึง ชุมชนก็รวมตัวกันไม่ค่อยได้ อบต.เจ้าของพื้นที่ไม่มีระบบการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ